

Nem születünk katonának

Olvasópályázat katonafiataloknak

A hadseregben folyó olvasómozgalomról nem első ízben adunk hírt ezeken a hasábozon. A *Könyvtáros* 1971/6-os számában körvonalaztuk az irodalmi nevelés eme nagy szervezeti keretének felfogásunk szerinti főbb elveit is, s mivel azok időtállóknak bizonyultak, az olvasómozgalomról ma is az ott leírtak módján gondolkodunk.

Hogy most ismét hallatunk ez ügyben magunkról, azért van, mert e hónapokban egy sajátos akcióval próbálunk újabb lendületet adni az olvasómozgalomnak: 1981 szeptemberében *Nem születünk katonának* címmel egyéves olvasópályázatot indítottunk a hadseregben. Az akció része az *Olvasó népért*, illetve annak hadseregbeli megfelelője, az *Olvasó katonákért* mozgalomnak.

A pályázatra mindenki benevezhet, aki a Magyar Néphadsereg állományába tartozik. Nevezni bármelyik honvédségi könyvtárban lehet a jelentkezési lap leadásával. A jelentkezési lapot — a pályázat középpontjába állított 55 könyv annotált jegyzékével és egyéb, az olvasóra tartozó információkkal együtt — központilag nyomtatott pályázati füzetekben juttattuk el az érdeklődőkhöz. A szervezők számára módszertani füzetet is kiadtunk.

A pályázat *alapkövetelménye* három, tetszés szerint választott könyv elolvasása a pályázati füzetben szereplő könyvek közül és aktív részvétel az ezek alapján szervezett rendezvényen (ankét, vetélkedő, irodalmi est stb.). Ez képezi a pályázat „külterjes”, mennyiségi oldalát, s a mércét is azért állítottuk ilyen alacsonyra, hogy minél nagyobb tömegek kapcsolódhassanak be a vállalkozásba. Aki ezt a szintet teljesíti, megkapja az olvasópályázat emléklapját, és indulhat egy többlépcsős irodalmi vetélkedőn.

A vetélkedő során a követelmények szintenként egyre emelkednek: az egységeknél 5, a magasabbegységeknél 7, a seregtesteknél 9, néphadseregi szinten 12 szabadon választott könyv elolvasása a pályázati füzetben szereplő könyvek közül és továbbjutás az alsóbb szintű irodalmi vetélkedőből.

Az egységeknél, magasabbegységeknél, seregtesteknél lezajló irodalmi vetélkedők helyzettjeit az illetékes parancsnokságok díjazják. Értékes jutalomtárgyakat és könyvvásárlási utalványokat kapnak a néphadseregi döntő résztvevői is. Emellett a Honvédelmi Minisztérium központi

hetilapja, a *Néphadsereg* egy kapcsolódó rejtvénypályázatot is indít, melyen szintén nyerhetők jutalmak.

Természetesen az olvasópályázat minőségi oldalához hozzátartozik a művekben és azok társadalmi háttérében való elmélyülés is, az aktívabb és önállóbb eligazodás, véleményalkotás a művek eszmei és esztétikai kérdéseiben.

A pályázati füzetben és a módszertani útmutatón kívül négyféle, erre az alkalomra tervezetett plakáttal, dramatizált irodalmi részleteket tartalmazó forgatókönyvekkel láttuk el az alakulatokat, és szakmai napokon készítettük fel teendőkire a könyvtárosokat, kulturális munkásokat, a KISZ-vezetőségeket és az ifjúsági klubok illetékeit.

Az olvasópályázat címadó gondolatát *Konsztantyin Szimonovtól* kölcsönöztük: nem születünk katonának — katonává *válik* az ember, mégpedig a körülmények kényszere alatt. Abból indultunk ki, hogy a Magyar Néphadseregben szolgálatot teljesítő fiatalok sem katonaként látták meg a napvilágot, s romantikus, kalandszomjas gyermekéveikben is csak mint a játék egyik formájához vonzódtak a katonásdíhoz, a „háború” általuk kitalált fantázia-változatához. Valójában a mi katonafiaink a béke és a nyugodt, kiegyensúlyozott élet hívei. De tisztában vannak azzal is, hogy a mai külpolitikai viszonyok között a béke és a nyugodt, kiegyensúlyozott élet csak úgy tartható fenn, ha fegyveres szolgálatot teljesítenek. Nem születnek tehát katonának, de ha az élet rájuk kényszeríti, becsülettel teljesítik katonai kötelességüket, mert tudják, hogy ezt kívánja tőlük a haza és a nép érdeke. S a kiképzés során katonává válnak — világnézetükben, szakmai felkészültségben, fizikai állóképességben, fegyvelmeztségben, erkölcsi-akarati tulajdonságaikban egyaránt. Mégpedig öntudatos, jól kiképzett, az ügyért áldozatvállalásra, hősiességre is kész, szocialista katonákká. Nem utolsósorban a katonai szolgálat során őket erős politikai, kulturális hatásokra.

E gondolati mag köré építettük az akciót. Az a szándékunk, hogy egy éven át az olvasómozgalmi impulzusokat még összefogottabban és célirányosabban közvetítsük a katonatömegekhez, mégpedig egyebek között azért, hogy a nem kato-

nának született fiatalokat az irodalom és a közművelődés lehetőségeivel is segítjük a haza és a kor követelményeinek megfelelő katonákká válni. S ebben nemcsak a katonai kiképzés és a harcászultság szempontjai vezetnek bennünket, hanem a fiatalok személyiségének gazdagítására irányuló szándék is.

Az olvasópályázat célja kettős. Egyrészt segíteni kíván abban, hogy a ma még nem (vagy alig) olvasó fiatalok megszeressék és lehetőleg életszokásukká tegyék az olvasást (s ezzel párhuzamosan ösztönözni, hogy a már könyvbarát fiatalok egyre igényesebb és értőbb olvasókká váljanak); másrésztől a hazafias és a katonai témájú szépirodalom és néhány memoár segítségével hozzájárulni, hogy a résztvevőknek a szocialista hazafiság, a proletár internacionalizmus, az emberi helytállás, a szocialista katonaeszmény, a háború és a béke kérdésköréről minél pontosabb fogalmaik és minél mélyebb művészi élményeik legyenek.

Az olvasópályázat célrendszerének mindez természetesen csak a leglényegibb része. E körül a mag körül koncentrikus körökként helyezkednek el a közművelődés és a katonai nevelőmunka tágabb összefüggései, megfontolásai, melyeket szintén szolgálni kívánunk az akcióval. Hogy a szűklátókörűség veszélyét, illetve látzatát elkerüljük, erről bővebben is kell szólnunk.

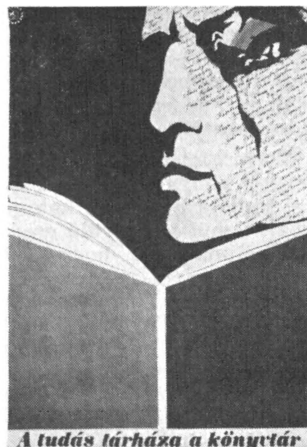
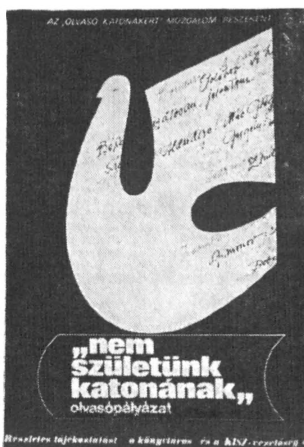
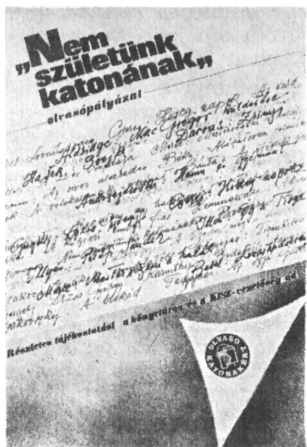
Jól tudjuk: a társadalom művelődési térképén még ma is sok a fehér folt. Egyebek között tízezerrel vannak olyan fiatalok, akik az iskolapadból (olykor anélkül, hogy akár csak az általános iskola nyolc osztályát elvégezték volna) kikerülve hátat fordítottak az írott szónak, s nem élnek az ismeret- és élményszerzés-

nek azzal a fontos lehetőségével, amit az olvasás kínál. Fennforog hát a veszélye annak, hogy ezek a fiatalok — hacsak idejében nem sietünk segítségükre — már sohasem lesznek olvasók. A társadalom részéről a hadsereg az utolsó intézményes lehetőség, hogy — még mielőtt véglegessé váljanak szabadidős szokásaik és megmerevednek esztétikai értékrendjük — felébressze bennük a betű iránti vonzalmat, illetve az értéktelentől az értékeshez kalauzolja őket, különben a többség esetében — minden valószínűség szerint — végleg lemondhat arról, hogy értő olvasókká váljanak.

Nagy tehát a hadsereg felelőssége a tekintetben is, hogy az olvasók és nemolvasók, a sekélyes irodalmat kedvelők és az irodalmi értékek pártján állók aránya társadalmi méretekben is hogyan alakul.

Am nem egyszerűen csak az olvasók számát akarjuk növelni. Az is fontos célunk, hogy akik könyvet vesznek a kezükbe, olvasói igény szintjükben, véleményalkotó képességükben is fejlődjenek. Eszmeileg és esztétikailag egyre értékesebb műveket szeretnénk tehát fokról fokra olvasatni velük, s azt szeretnénk, ha ezekben — tartalmi és formai tekintetben egyaránt — mind több élvezetet találnának, s ki-ki megelné bennük az éppen neki szóló üzenetet, az élethelyzeteire leginkább érvényes útmutatást. Azt szeretnénk, ha a könyvekben olyan gyönyörűségeket találnának, amelyek legbensőbb énjükben érintik meg őket, s ha minél több olvasóban kifejlődnek az a képesség, hogy a műalkotásokból a lehető legtöbb társadalmi és emberi tanulságot olvasson ki és építsen be saját személyiségébe.

Az olvasómozgalom plakátjaiból

Szándékainkhoz szorosan hozzátartozik, hogy — bár olvasásközpontú akciót indítottunk — nem csupán olvasóvá akarunk nevelni. Az olvasók számának növelése és az olvasói igények színvonalának fejlesztése mellett célunk a művelődési készség fejlesztése is. Azaz nemcsak az irodalmi ízlést kívánjuk fejleszteni, hanem az általános művészi befogadói alkatot is. Nem hiszünk ugyanis abban, hogy a műveltség eredményesen fejleszthető oly módon, hogy egyik oldalról Solohovot és Aragot olvastatunk valakivel, a másik oldalon meg beletörődünk abba, hogy ugyan az igénytelen slágerket vagy — mondjuk — a képzőművészeti giccseket tartsa művészetnek. Ízlése, világszemlélete, személyisége mindenkinek csak egy van, s azt szeretnénk mindenoldalúan fejleszteni.

Az olvasópályázat céljai közül az egyik a katonai nevelőmunka segítése. Mégpedig az irodalom eszközeivel, *indirekt módon*: emberi sorsok, katonai életpályák bemutatásával, az érzelmek és gondolatok egyidejű kiváltásával és — szerencsés esetben — a katarzis élményével. Olyan kitűnő alkotásokkal kínálunk erre lehetőséget, mint például *Solohov* Emberi sorsa, *Andrzejewski* Hamu és gyémántja, *Nemeskürty István* Requiem egy hadseregértje, *Cseres Tibor* Hideg napokja, *Hemingway* Akiért a harang szólja, *Illyés Gyula* Fáklyalángja, *Babel* Lovashadserege, *Dobozy Imre* A tizedes meg a többiekje, *Darvas József* Zrínyi, *Gárdonyi Egri csillagokja*, *Karinthy Ferenc* Budapesti tavasza, *Sánta Ferenc* Ötödik pecsétje, *Zsukov* Emlékek, gondolatokja — hogy csak néhány példát említsünk. Ezekben a művekben és az ajánlólistán szereplő többi alkotásban művészi megfogalmazásban találunk példákat a hősiességre, a bajtársiasságra, a szabályzatok előírásai szerinti életre, az ügy igazába vetett hitre, a nép és a szülőföld szeretetére, a fegyverbarátságra, a háború viszonyai között is kötelező humanizmusra és számos olyan erkölcsi, világnézeti, jellembeli tulajdonságra, mely a szocialista hadsereg nevelőmunkájának is a középpontjában áll.

Természetesen nem úgy gondoljuk, hogy e könyvek elolvasása rövid időn belül kimutatható és a katonai kiképzésben közvetlenül megtérülő eredményeket hoz. Számolunk azzal, hogy a könyvek hatása általában nem mérhető, és még csak az sem bizonyos, hogy egy-egy könyv elolvasása tartós nyomot hagy az olvasóban. De azt sem hagyjuk számtáson kívül, hogy ezekből a könyvekből — főleg, ha a hatások beépülését egyéb eszközökkel is segítjük — lerakódhatnak a befogadókban olyan intellektuális és pszichikai em-

lékek, amelyek — ha az egyéb körülmények is kedvezőek — valamikor pozitív indítékokként cselekvéseket motiválhatnak. S a hadseregnek sem, a társadalomnak sem mindegy, milyenek lesznek ezek a cselekedetek.

Abban viszont bizonyosak vagyunk, hogy a középpontba állított olvasmányanyag szelleme egybeesik kiképző-nevelő munkánk tartalmával, s az akció a maga módján hozzájárul majd a kiképzési, harckészültségi feladatok teljesítéséhez, az erkölcsi-politikai állapot fejlesztéséhez. S nem utolsósorban egyik értelmes kerete lesz a szabadidő tartalmas eltöltésének, a katonaiatalok szolgálati elfoglaltság utáni kikapcsolódásának, regenerálódásának.

Sokat töprengtünk azon, hogy helyes-e az olvasómozgalmat 55 könyvre szűkíteni. És miért éppen erre az 55-re? Ilyen és hasonló jogos kérdések annál is inkább felmerültek bennünk az ajánlott művek listájával kapcsolatban, mert — s ezt mi magunk is jól tudjuk — minden ilyen jegyzék vitatható. Ezért hangsúlyoztuk azt is, hogy hiba volna, ha az akció tizenkét hónapjában csak ezt az 55 művet forgalmaznák a könyvtárak, vagy ha akárcsak mellékesnek is tartanák a többi könyv kölcsönzését. (Központilag 54 könyvet vettünk fel a kiemelt könyvek listájára, s a helyi megfontolások alapján mindenütt a könyvtáros dönthetett arról, hogy a hasonló tartalmú és színvonalú könyvek közül melyik legyen az ötvenötödik.) Szándékunk szerint ez az akció nem a többi irodalmi érték kizárását, hanem a középpontba állított művek átmeneti kiemelését, fokozottabb propagálását jelenti 12 hónapnyi időtartamra. De — miközben a könyvpropanda elsődlegesen ezeket a könyveket népszerűsíti — nem szabad, hogy mindez a klasszikusok vagy a modern irodalom jeles képviselőinek visszaszorításával járjon együtt.

Mivel sokan felvethetik a kérdést: mitől lesz ez a vállalkozás egész évre kiterjedő akció, ha az alapkövetelmény mindössze három könyv elolvasása, ami hetek alatt teljesíthető, több csatornán át felhívtuk a figyelmet arra, hogy három könyv elolvasatása — bár sokaknál ez is nagy népművelői teljesítmény lehet — természetesen még nem olvasómozgalom. Önmagában az sem nagy eredmény, ha a legjobbak egy kieséses rendszerű, reprezentatív szellemi tornán mérik össze felkészültségüket. Mozgalom ebből a helyi kezdeményezések kivirágztatásával, az öntevékenység és az ötletek kibontakoztatásával lehet. Vagyis a pályázati felhí-

vásba és a módszertani útmutatóba foglaltakat keretnek, iránymutatónak fel-fogva — minden katonai szervezetnél ki kell alakítani az akció helyi formáit.

Az alakulatok, a tanintézetek és a helyőrségi művelődési otthonok feladatává tettük, hogy sokoldalúan (a csapatrádió, a faliújság, szórólapok, plakátok segítségével és személyes beszélgetések, KISZ-taggyűlések stb. révén) ismertessék az olvasópályázat tudnivalóit, a könyvtári propaganda bevált módszereivel keltsék fel az érdeklődést, s ériék el, hogy tömegesen jelentkezzenek a fiatalok a részvételre. Mindenkiivel beszéljék meg a kiválasztandó könyveket, és a legkülönbébb eszközökkel segítsék őket abban, hogy minél jobban azonosulhassanak az írói szándékkal. Erre a célra nagyon alkalmasak a hadseregben is alkalmazott formák: egyéni és kerekasztalbeszélgetések, a könyvismertetések, a viták, ankétok, irodalmi estek stb.

Nagyon fontosnak tartottuk, hogy ügyeljünk arra, ne csak elinduljon az olvasópályázat, hanem állandóan éljen is. Ezért elrendeltük, hogy időnként állami és mozgalmi fórumokon egyaránt napirendre kell tűzni annak vizsgálatát, hogyan áll az akció, s az éltető injekciókat folyamatosan adagolni kell.

A vállalkozás köztudatban tartása és az olvasási kedv ébren tartása érdekében újból felhívtuk a figyelmet arra, hogy — a már korábban említett rendezvényformák mellett — jól alkalmazhatók a szellemi vetélkedők, a könyvkiállítások, az irodalmi színpadok előadásai, a könyvek megfilmesített változatainak időszakonkénti vetítése, színházi előadások, brigádműsorok, találkozók frókkal, történésekkel, veteránokkal stb. S hogy mindezeket jó arányérzékkel egyenletesen osszák el a tizenhét hónapra.

A „beszámoltatást” is hasonló nagykorúságot feltételezve képzeljük el. Vagyis semmiképpen nem arra gondolunk, hogy vizsgáztatásszerű kifaggatásokkal győződjenek meg a művek elolvasásáról, hanem klubszerű, játékos formák, véleménynyilvánítási, nézettségvizsgálási alkalmak keretében. És nagyon fontosnak tartjuk, hogy az akció valamennyi mozzanata lehetőleg minden olvasó esetében „testre szabott”, neki megfelelő, egyéniségével összeférő legyen. Mivel mindegyik *műhelymunkát*, az olvasókkal va-

ló állandó foglalkozást igényel, ugyanolyan jelentőséget kell, hogy kapjon, mint a tetszetős számokban, rendezvényekben jelentkező oldal.

Többször elmondtuk és leírtuk: sok múlik a könyvtáron, de sok múlik azon is, hogy magára hagyják-e a könyvtárost, vagy szövetségesekre talál a parancsmókban és a politikai munkásokban, a KISZ-szervezetekben és az ifjúsági klubok vezetőségeiben. Most is hangsúlyoztuk: a könyvtáros — bármennyire törekszik is — egymagában képtelen olvasómozgalmat teremteni. Ő elsődlegesen szakember, a mozgalomhoz egyedül kevés. Összefogásra, a mozgalmi és a közművelődési lehetőségek általános mozgósítására van tehát szükség. És olyan jól szervezett, összetett módszerekre, melyek alkalmazásakor az irodalmi hatásokat kiélegetik a klubélet, az amatőr mozgalom és az ismeretterjesztés impulzusai, az olvasmányélményeket felerősítik, elmélyítik a filmek, a vetélkedők, a viták és a közművelődés egyéb lehetőségei.

Könyvtáros és népművelő szakmai berkekben időnként egyfajta fanyalgás tapasztalható, ha az olvasómozgalom kerül szóba. Lekezelően-kioktatóan közlik az emberrel, amit egyébként is tud: kampányokkal, a statisztikák többletszámaival nem lehet az olvasási kultúrát feljebb emelni. Természetesen nem lehet. De semmittevással, sültgalambvárással, arisztokratikus tartózkodással még ennyit sem javíthatunk a helyzeten. Helyettük talán mégiscsak jobb, ha — az olvasóvá nevelés bonyolultságát és a fellelhető pedagógiai, pszichológiai, szociológiai eredményeket figyelembe véve! — a cselekvés mezejére lépünk. Körültekintően szervezve a munkát, sokéves, kitarító munkára berendezkedve, nem várva hurrásikereket és nem hagyva megtévesztetni magunkat a kezdeti eredményektől.

Ilyen felfogásban fogat a Magyar Néphadsereg újabb olvasómozgalmi akciója, a *Nem születünk katonának* olvasópályázat, mely tematikus volta (és akció jellege) ellenére is tágabb összefüggésekbe próbálja helyezni — és szelámi! — a fiatalok sokezres tömegeinek olvasási kultúráját.

Füleki Mihály

A KÖNYVTÁROS egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.